

HRVAŠKA V DOBI FRANCOSKE VLADAVINE (1805-1815)

1. Po miru v Požunu (Bratislava) je Avstrija izgubila vsa svoja območja, ki jih je pridobila po propadu Mljetske republike (1797):
 - a) Istra in Dalmacija pripadeta 1808 Kraljevini Italiji z glavnim mestom v Milanu
 - b) Avstrija obdrži Trst s Posočjem in slovensko primorje
2. Še pred prihodom Francozov v Boko, Avstrija prepusti to področje Rusiji, ki vztraja v vojni s Francijo do 1807 – ob pomoči Petra I so zavladali nad Kotorjem in celo Boko. Tako postane Boka največje jabolko spora.
3. 1806 pridejo Francozi v Dubrovnik in obstoj te države je sedaj odvisen od velikih sil in usode Boke.
4. Francoska vojska doživi težak poraz 1806 pred Brgaton in se je primorana umakniti v Dubrovnik. Ruska mornarica pa zavzame Korčulo, Vis in Brač in ima premoč na morju.
5. Šele 1807 z mirom v Tilsitu prepusti Rusija Boko Franciji in ostala oporišča na jadranski obali, nato ukinejo Dubrovniško republiko (1808), ki skupaj z Boko tvori celoto podrejeno posebnemu poverjeniku.
6. Francija tako razdeli področje Jadrana na 3 upravna področja, ki so priključena Kraljevini Italiji: Istra (perfekt v Kopru, kantonska ureditev → na čelu delagat in consiglio generale), Dalmacija (razdeljena na 4 okrožja – distretti, kantoni z delegati / okrožja, vrhovna oblast v Zadru – notranje zadeve, sodstvo, vojni posli, finance in računovodstvo), generalni poverjenik ima glavno besedo, glavno viječe) in južno od Neretve (Mljet in Dubrovniška republika).
7. Ta nova ureditev je prekinila srednjeveško tradicijo komunalne ureditve, izgubijo privilegije in statute, dobijo novo upravo z občinami. Uveljavi se enakost prebivalcev pred sodstvom in zakonom → buržuazna ureditev
8. Nova oblast se ni vmešavala v kolonat (osebna svoboda kmetov, fevdalna ureditev) in ga uzakoni kot privatno-pravni odnos med lastnikom in zakupnikom. Uredijo le pravni položaj kmetov v Dalmatinski zagori, kjer ni več kolonata - kmetje nasledijo zemljo od države, jo obdelujejo in plačujejo desetino.
9. Prevladovanju kampanilizma je Napoleon naredil konec in povezal 20 dalmatinskih držav v kraljevo Dalmacijo – izgradnja ceste od Knina do Dubrovnika (vojaške potrebe).
10. Generalni poverjenik Visko Dandolo, ki upravlja z Dalmacijo od 1806-10, se je posvetil predvsem ekonomskemu podvigu države, ki je bila v času vladavine Benetk precej zanemarjena:
 - a) pogozdovanje
 - b) izsuševanje močvirja
 - c) gradnja vodnjakov in krušnih peči
 - d) nove kulture (krompir, čebula, lan, ...)
 - e) strokovnjaki iz Italije
 - f) sadjarstvo
 - g) reforma šolstva
 - obrtniške šole, v Splitu poljedelska akademija
 - 1807 odprejo 23 OŠ, 8 SŠ in 2 liceja (Zadar, Dubrovnik) za pravnike, zdravnike, lekarnarje, inženirje
 - izključijo hrvaški jezik, ki ga zamenja italijanščina – poitalijančenje Dalmacije je imel Dandolo za pogoj napredovanja (znanost, umetnost, ...)
 - kljub temu je Dandolo dovolil izhajanje dvojezičnega časopisa Il regio Dalmata – Kraljevski Dalmatin (dovoljenje da podkralj Eugen, v hrv. le najpom. novice)
 - h) Dalmacija je bila prizadeta iz vseh strani: pogubne vojne, blokade obal, uničenje ladij in trgovine, vojne kontribucije in krediti.

- i) 1807 ukinejo vse oblike bratovščin v Dalmaciji in Istri, njihovo premoženje prodajo za sklad šol, cerkva in siromakov. Nekatere cerkve in samostane zaprejo ter jih podredijo svetovnim oblastem. Pravoslavna cerkev je šele pod francosko oblastjo postala v Dalmaciji neodvisna in dobila svojega episkopa.
11. Marmont je prav tako kot Dandolo vzljubil hrvaški jezik in podpiral proučevanje slednjega. Tako nastaneta v kratkem času 2 dela »ilirskega« jezika Rječoslužje Joakima Stullija in Grammatica Franja Marije Appendinija.
 12. Banska hrvaška že leta 1802 zahteva priključitev Dalmacije k sveti kroni (Ogrski) in sproži vprašanje o Reki, ki se nanaša na reskript Marije Terezije iz leta 1779 o priključitvi Reke kraljevini Hrvaški. Spor okoli Reke je bil dolgo izvor nenehnih sporov med Hrvaško in Ogrsko. 1808 je hrvaški sabor odločil, da Reka s pristaniščem pripadata Hrvaški, rešitve pa ni bilo.
 13. Jezikovno vprašanje – 1807
 - a) madžarski jezik naj bi postal službeni tudi na Hrvaškem (s Slavonijo)
 - b) latinski jezik naj zamenja madžarščina (cerkev – odpor)
 - c) odpor plemstva – ne želijo sprejeti madžarskega plemstva in integriteto, saj ti gmotno podpirajo Vojno akademijo v Pešti
 14. Kulturo področje – le posmrtno delo Otiorum Coratae liber unus (Josip Mikoczi), kjer se rešuje hrvaško zgodovinsko vprašanje od konca 11. stoletja. Ne najdemo sledi iliromanije, njegovi rezultati pa se prenesejo na zagrebško Akademijo znanosti.
 15. Družbeni problemi – upor srbskega kmeta v Sremu – Ticanska vstaja, da bi se osvobodil kmečke odvisnosti in težnja zedinjenja s svobodno Srbijo. Upor je zadušen, kmetom se olajša položaj: prekomerna tlaka je ukinjena, del ovdzetih zemljišč jim vrnjeno. V Virovitici so se od 1806-09 pojavljali upori zaradi srbske ideologije s pritožbami o odvzetju in zajetju zemlje, o povečanju tlake in dajatev.
 16. Vojaški sistem v Vojni krajini – spremembe zaradi ukinitve kantonskega sistema 1800
 - a) uprava je ločena od vojaških poslov, administrativna funkcija je podeljena posebnim oficirjem pod nadzorom vojnih komandantov
 - b) postavijo tudi nov Grenzgrundgesetz (1807), ki je v veljavi v nadaljnjem razvoju Krajine do ukinitve
 - c) zemljiška posest se zadrži (Militärlehen) – izgubi pomen na odtujenosti in nasledstvu.
 - d) žrtve na evropskih bojiščih – ščitenje dunajskega dvora, grožnje leta 1809 (Francozi in Turki)
 - e) ko Avstrija ponovno osvaja Istro in Dalmacijo, jih Turki presenetijo v karlovški Krajini in požgejo Cetin z okoliškimi zaselki (takšna je usoda Krajine)
 17. Francoske oblasti v Dalmaciji so doživele odpor Poljičanov in Primorcev južno od Cetine, ki so ga izzvali Rusi leta 1807 in se je odvijal pod zastavo nekdanje Mljetske republike:
 - a) Francozi ga zadušijo
 - b) Oplenijo več naselij in izvršijo pokol
 18. Avstrijska vojska (sest. v glavnem iz krajišnikov) je imela dober oprijem za sodelovanje s prebivalci Dalmacije in je z njihovo pomočjo pri sklepanju miru v Schönbrunu zavzela vso področje do Neretve in otoke v sosedstvu
 - a) nato pa mora zapustiti ta področja, ker pripadejo Franciji
 - b) odstopiti morajo že Hrvaško južno od Save, skupaj s karlovško in bansko krajino
 - c) v sklopu 7ih ilirskih provinc, je bivša mletska Istra združena s Trstom, Gorico, Gradiško, stara Istra je skupaj z Reko, kvarnerskimi otoki in Liburnijo priključena civilni Hrvaški
 - d) posebno upravo zadržita Dalmacija in Dubrovnik (z Boko), Vojna krajina južno od Kolpe pa se v celoti obdrži pod imenom Vojne Hrvaške

19. Imenovanje Marmonta za generalnega guvernerja Ilirskih provinc je pomenilo konec razdobja Dandole.
 - a) kmetje v Pokupolju so se nadejali družbenih sprememb, vendar se to ne zgodi
 - b) podložniški odnos s tlako se ne ukine
 - c) ukinejo le služnosti izključne osebne narave in patrimonialne sodne vlastele
 - d) kmet je bil le lastnik zemlje, ki jo obdeluje
 - e) ukinejo cerkveno desetino
20. Poleg moderne uprave, je večjo spremembo doživelo še obrtništvo (cehi).
21. Kontinentalna blokada privede do bede in lakote. Trgovina na Hrvaškem dobi nove priložnosti pri prevozu bombaža iz Turčije preko Kostajnice in Petrinje do Samobora in dalje proti Trstu. Trgovina z žitom preko Karlovca se ni zmanjšala, zaustavi se promet s soljo. V notranjosti se zaradi trgovine začne razvijati meščanski sloj.
22. Francoska vladavina se je lahko uprla le na ozek sloj meščanstva in inteligence. Njihovi pristaši so se zbirali v svobodnozidarskih ložah (kult Napoleona, največja v Kotorju, nato Split). Med njihovimi člani prevladujejo moderna, liberalna načela in se ne ukvarjajo z nacionalno zavestjo. Niti narodnega jezika ne uporabljajo (italijanski in francoski jezik sta dominantna).
23. Niti reforma šolstva pod Marmontom od 1810 dalje ni mogla zagotoviti izobraževanja na podlagi narodnega jezika. Vso breme prenesejo na občine in na starše, kar je mnogo šol spravilo do kraja.
24. Marmont je bil pripravljen sprejeti štokavščino kot uradni jezik v ilirskih provincah. Največji dosežek tega je le dvojezični slovar J. Stullija (italijansko-ilirski in obratno).
25. Nekateri podatki kažejo na to, da so bili širši sloji naklonjeni Napoleonu le v Krajini (modernizacija vojaštva, pohod na Rusijo 1812).
26. Neposredno sosedstvo Ilirije je imelo močan vpliv na bansko Hrvaško. Vodil jo je biskop Vrhovac, ki je sodeloval pri netenju uporov v Dalmaciji. V Zagrebu 1810 osnujejo glavni policijski urad, ki je imel nalogo vplivati na Ilirijo.
27. Glavna nevarnost za Hrvaško je bila tedaj Ogrska:
 - a) 1811 se sestane ogrski sabor zaradi državnega bankrota, kjer so razpravljali ponovno o madžarskem jeziku na Hrvaškem (ta naj bi se uvedel v vse šole in sejmišča)
 - b) v roku desetih let (1812-22) naj bi se uradovalo le še v madžarskem jeziku – hrvaški poslanci so bili le za učenje tega jezika, v upravi ga nočejo imeti
28. Politični pritisk se je okrepil z zmago vojskovanja pod skoraj 2 desetletjih:
 - a) že 1813 je Avstrija s pomočjo krajišnikov in prebivalcev zavzela Ilirske province in izgnala Francoze
 - b) Dalmacija postane samostojna enota (+ Rab), prav tako Boka in Dubrovnik, kvarnerski otoki pripadejo guberniji v Ljubljani (+ Istra)
29. Vrhovac je v banski Hrvaški takoj uvedel ogrsko-hrvaško ustavo in obnovil stare upravne oblasti, da bi se razlikoval od avstrijskega modela. Avstrijski cesar je 1814 razglasil, da bodo ilirske province ostale za vekomaj združene in del cesarstva. V tem času so priključili primorski guberniji s sedežem v Trstu še Reko, Čabar, Ravno Goro, Fužine in Crikvenico ter Bakro.
30. V Ilirskih provincah je od 1815 uvedena uprava po avstrijskem vzoru – sedaj se imenuje Kraljevina Ilirija (brez Dalmacije) in je razdeljena na 2 guberniji, od katere je ena poleg Provincialne Hrvaške obsegala celotno Primorje, Gorico in Gradiško.
31. Banska Hrvaška, ki so jo Francozi 1809 razcepili na 2 dela, ostane takšna še 13 let, združitev z Dalmacijo pa traja še poldrugo stoletje.